

Samisk bibliografi : utgivelser i Norge

Foredrag av Eli Karin Svingeseth, på ABM-konferansen i Trøndelag "Formidling av sørsamisk kultur og historie", torsdag 28. sept. 2006 på Røros.

Kort om hva samisk bibliografi er i dag: Det er en fortegnelse over litteratur, på samisk, og på norsk og andre språk når emnet er samiskrelevant. Den dekker kun utgivelser i Norge i perioden 1945-1987, og fra 1993 til i dag. Jeg kommer nærmere inn på utvalgskriteriene senere.

Hvorfor en egen samisk bibliografi?

Jeg siterer Sameloven: "Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv". Samisk bibliografi skaper en felles ressurs om en nasjonal minoritet for det norske samfunnet, men samtidig innebærer bibliografien enda mer for den samiske befolkningen: den kan betraktes som en av bærerne av kulturarven. Synliggjøring av kultur styrker samenes kulturelle utvikling. Den samisk synsvinkelen er viktig og berikende i utviklinga av en slik bibliografi. Samisk bibliografi kan betraktes som et ledd i utviklinga av samisk bibliotekvirksomhet og informasjonsvirksomhet for den samiske befolkningen.

Sett i forhold til den norskspråklige produksjonen er det forsvinnende få utgivelser på samisk, men desto mer litteratur på andre språk om samiske emner. For de som i en årrekke har forsket på samiske emner har tilbudet fra bibliotek vært for dårlig: bibliotekene var for seint å registrere og for dårlig å oppspore.

Historie

Bibliografiens første pioner var sudet-tyskeren Justin Siegert. Han ble ansatt ved Norges tekniske høgskoles bibliotek i 1953 og ble tidlig opptatt av samenes situasjon, blant annet når det gjaldt bibliografiske hjelpemidler. Siteret fra forordet til "Samisk bibliografi : utgivelser i Norge 1966-1980" sier Siegert: "Det folkerettslige krav om minoritetspolitisk status er i seinere år presentert av samene i de nordiske land. Under denne prosess vil et velordnet bibliografisk materiale være et nyttig verktøy".

Målsettinga for arbeidet i Trondheim var heile tida klar: Å få registrert alt som var skrevet og ble skrevet om samiske forhold og på samisk uansett hvor det blei publisert. I 1979 ga Norges allmennvitenskapelige forskningsråd økonomisk støtte til Justin Siegert, som på hobbybasis hadde samlet bibliografisk informasjon om samiske forhold siden 1973. I 1980 ble det opprettet ei styringsgruppe for arbeidet bestående av Bjørn Aarseth, Leif Rantala, Ådne Findreng og Anders Løøv. Styringsgruppa innså fort at det var urealistisk å nå den opprinnelige visjonen om en altdekkende "samelandsbibliografi", og begrensa i første omgang omfanget til utgivelser i Norge for årene 1965-1980, altså de årene som den norske tidsskriftindeksen ikke dekker.

Universitetsbiblioteket i Trondheim (heretter UBT) ga ut to trykte utgaver av bibliografien, den siste med omfanget: "utgivelser i Norge 1945-1987". Den inneholder 4127 hovedinnførsler. Ved siden av bøker og tidsskriftartikler, er det også tatt med kapitler og avsnitt i bøker, småtrykk og stensiler. Forbildet var de nordiske lands nasjonalbibliografier og tidsskriftindekser. Programvaren var Polydoc, og registreringsformatet var utformet av UBT. UBT etablerte i 1988 et samarbeid med Lapplands landskapsbibliotek i Rovaniemi (det nåværende samiske spesialbiblioteket) og Länsbiblioteket i Västerbotten (Umeå) med tanke på en nordisk samisk bibliografi.

For å etablere samarbeidet mottok UBT økonomisk støtte fra Nordinfo og Nordisk ministerråd. En del av det innledende arbeidet besto i å lage en firespråklig emneordliste: norsk, svensk, finsk og nordsamisk - for å få til en automatisk lenking uansett hvilke språk som ble benyttet ved bruk av databasen. Mangelen på ressurser gjorde at ikke arbeidet ble fullført og ikke minst holdt vedlike med ajourføringer.

Arbeidet i Trondheim ble avslutta ved årsskiftet 1991/1992. Da hadde de opparbeidet seg et etterslep for perioden 1990 og 1991. Biblioteket kunne ikke sette av flere ressurser til dette prosjektet som til ulike tider hadde vært finansiert av NAVF, departement og bibliotekets ordinære budsjett. Da UBTs ledelse gjorde det klart at biblioteket ikke var i stand til å videreføre prosjektet, fikk UBT ved Anders Løøvs oppdrag av Kulturdepartementet å utrede hvordan videreføringen burde skje og av hvem. Hans konklusjon var at det nyetablerte Nasjonalbiblioteket, Avdeling Rana burde utføre arbeidet.

Samisk bibliografi ved Nasjonalbiblioteket. Hvorfor Nasjonalbiblioteket?

Ved revidert statsbudsjett for 1993, fikk Nasjonalbiblioteket klarsignal om å videreføre arbeidet med Samisk bibliografi. I brev fra Kulturdepartementet står det skrevet "Kulturdepartementet ser det som en nasjonal oppgave å videreføre arbeidet med samisk spesialbibliografi innenfor rammen av Nasjonalbiblioteket".

Med "innenfor rammen av Nasjonalbiblioteket" menes et ansvar for samiskspråklig og samiskrelevant materiale utgitt i Norge.

Begrunnelsen for valg av Nasjonalbiblioteket som ansvarsbibliotek var flere. Biblioteket tilfredsstillte en del viktige krav som Løøvs satte opp i sin rapport. De er:

- 1) store samlinger
- 2) løpende mottak av det meste som blir utgitt i Norge
- 3) faglig kompetanse
- 4) økonomiske ressurser
- 5) administrativ kompetanse
- 6) edb-kompetanse
- 7) samepolitisk akseptabelt

Bra samlinger er et viktig utgangspunkt for bibliografiarbeidet. Å bygge opp en bibliografi på basis av så store samlinger som mottas ved Nasjonalbiblioteket, krever gode innholdsmessige kunnskaper innenfor emnet, godt overblikk og kjennskap til kilder og kontakter.

Det siste punktet "samepolitisk akseptabelt" er et begrep som jeg mener bør utdypes nærmere. Forankring til et samisk miljø må anses som positivt og berikende. Bibliografiens organisatoriske tilhørighet har stor betydning for om det kan oppleves som en samisk tjeneste. Organisatorisk tilknytning kan sees på som et slags familieband. Dersom institusjonen ellers defineres som samisk, vil bibliografiens samhörighet med denne føre til at den også oppleves som samisk - av seg sjøl og andre. Nasjonalbiblioteket blir definitivt ikke vurdert som en samisk institusjon. Ikke desto mindre bør bibliografien lages i et bibliotek som mottar det

meste av nasjonal produksjon. Støtte til Nasjonalbibliotekets rolle i dette arbeidet er også stadfesta i utredninga " Samisk bibliotekteneste : Sámi sierrabibliotehkka/Samisk spesialbibliotek mot en ny tid. Utredning fra et utvalg oppnevnt av Statens bibliotektilsyn etter forslag fra Sametinget i august 1993. Utredninga ble utgitt i 1994.

Nasjonalbiblioteket må være bevisst i forhold til tiltak som kan kompensere for avstanden til de største samiske sentra. Noen av tiltakene er å være bevisst måten bibliotekets (her bibliografiens) tilbud presenteres på. Særlig gjelder dette språkbruk for bibliografiens veiledninger og søkesystemer, der norsk og samisk likestilles. Dette er viktig med hensyn til funksjonalitet, men også symbolsk. Hvordan teknologiske problemstillinger med f. eks. tegnsatt og grensesnitt løses, blir dermed ofte sentralt for bibliotek som skal relatere sine tilbud til etniske grupper med utgangspunkt i bruk av eget språk. Et bibliotek med tilgang til teknologi som tillater bruk av samisk - noe som *ikke* er en selvfølge, vil således ha lettere for å oppfylle visse typer målsettinger knyttet til samiskhet. Samisk bibliografi har store utviklingsmuligheter under forutsetning at kvalifiserte personalressursene økes og kan skaffes.

Nærmere om utvalgsriterier

Alt på samiske språkformer registreres, på norsk og andre språk når emnet er samiskrelevant (d.v.s. berører samiske forhold)

Bibliografien har en geografisk begrensning: utgivelser i Norge

Den har en tidsbegrensning: utg. fra 1945-1987, og fra 1993 til i dag. Den har en begrensning etter publikasjonsform: Av trykt materiale registreres bøker, kapitler og avsnitt av bøker, småtrykk, artikler i tidsskrift og årbøker, undervisningsmateriale, offentlige publikasjoner. Av andre materialtyper tas med lydbøker (fra 1993).

Bortsett fra den samiskspråklige avisa "Sámi áigi" for perioden 1979-1987, er alt avismateriale utelatt.

Dette betyr at det er publikasjonsformer som vi iflg. Pliktavleveringsloven av 1989 får til Nasjonalbiblioteket, som ikke inkluderes i Samisk bibliografi.: film/video, lydopptak, nettdokumenter, kringkasta materiale, fotografier, plakater og postkort.

Ca 300 periodiske titler med alle hefter overvåkes løpende. Dette er tidsskrift, årbøker og monografiserier (institusjonsserier) der en kan vente å finne relevant stoff. Utvalget av periodika er gjort delvis etter ei videreføring av gjennomgangen ved UBT og delvis etter gjennomgang av nyutgitte periodikatitler fra 1993. Konkret betyr det at vi får samla opp ei bolker nyutgitte periodiske dokument for vurdering om noen av titlene kan være interessante for løpende overvåking til bibliografien.

Samisk bibliografi anses som et nasjonalbibliografisk ansvar. For Nasjonalbiblioteket betyr det at det er liten grad av innholdsmessig vurdering av det som blir tatt med i bibliografien. Vi kan heller ikke si å ha en emnemessig begrensning, fordi vi har sagt at vi tar med alt som dokumenteres på samisk språk. For inntil 10 år siden var det ikke mye som ble publisert på samisk, men det har endret seg litt. I dag utgis vitenskapelige artikler og bøker på samisk, og dermed blir i større grad heile Deweytabellen tatt i bruk. I dag kan vi finne stoff om matematikk, om filosofi, om botanikk, teknikk, religion, matlaging, jus, språk, og flere andre emner trykt på samisk.

På den annen side har den en delvis emnemessig begrensning, for den dokumentasjonen som er på alle andre språk enn samisk. Bibliografien skal ta med litteratur på alle andre språk når

emnet er samiskrelevant. Dette skaper vel egentlig den største utfordringen når det gjelder utvalgsarbeidet. Bibliografen må kjenne godt til den samiske kulturen, for å avgrense det materialet som er samiskrelevant. Jeg pleier å si at man må ha et heilt lager at klart definerte skuffer å sortere emnene i. Og ned i hver skuff må du ha klare seksjoner. Med samiskrelevant kan vi ikke lese ”relevant for samene, eller en samisk bruker”. En samisk bruker er interessert i akkurat like mange emner som en hvilken som helst annen bruker. Reindriftsforskning som belyser aspekter ved reindrifta i Alaska, kan nok være interessant for en norsk reindriftsutøver, men vi har valgt å utelate slik dokumentasjon. Vi har valgt å konsentrere oss om reindriftsforskning direkte fra det samiske miljøet. Det samme gjelder emner som tospråklighet og flerkulturell pedagogikk. Emne må settes direkte i en samisk kontekst for at de skal tas med. Sjøl om bøker generelt om tospråklighet er interessante for samiske språkforskere.

Bibliografien tilstreber fullstendighet, siden målet er en samisk ”nasjonalbibliografi”. Hva er det? Pr. definisjon er en nasjon ei gruppe mennesker, gjerne av samme avstamning, nå vanligvis med et felles språk og en mer eller mindre felles kultur. Samene utgjør altså en nasjon. Men uten å ha fått med litteratur utgitt i alle de fire land samene er bosatt, har vi ikke greid å lage en samisk nasjonalbibliografi.

Samarbeid i heile Sápmi/Sameland:

Vi ser en modell av et nordisk/russisk samarbeid som forhåpentligvis ikke bør være så altfor langt utenfor rekkevidde. Med de rammene vi har på Nasjonalbiblioteket, har vi ikke mulighet til å lage en samisk nasjonalbibliografi alene. Det er startet opp et samarbeid med bibliotek i Sverige, Finland og Russland som har tilnærmet det samme ansvaret for samisk litteratur som oss i sine respektive land. Dette samarbeidet har foreløpig strandet eller heller tatt en kunstpause. Det har først og fremst å gjøre med ressurser, og her snakker vi om personalressurser. Nasjonalbiblioteket er nå inne i en stor og viktig prosess der biblioteket skal være et nav i utviklinga av Norsk digitalt bibliotek. Dessuten er vi i gang med å lage en bibliografisk plan for Nasjonalbiblioteket, med gjennomgang av alle eksisterende bibliografiske baser. Vi ser på behov for utvikling av eksisterende biblioteksystem, og vurdering av nye tekniske løsninger. Så lenge situasjonen er slik, er det vanskelig å gjøre noen framsteg i forhold til en felles samisk bibliografi for heile Sápmi.

Tilgjengeligjering av Samisk bibliografi

Den mest oppdaterte utgaven av Samisk bibliografi vil alltid være nettutgaven. Den ligger tilgjengelig på norsk, nordsamisk og engelsk på adressa:

<http://www.nb.no/baser/samisk/>

Bibliografien er i tillegg kommet i tre trykte utgaver, den første med omfanget: utgivelser i Norge fra 1966-1980, den andre med omfanget: utgivelser i Norge fra 1945-1987, og den siste med utgivelser i Norge fra 1993-1994.

Bibliografien er også gitt ut som CDROM-utgave, og inkludert som egen base i Nasjonalbibliografiske data (NB-data). CDROM-utgaven ble avslutta i 2000. CDROM-utgaven kom i en egen samiskspråklig versjon, i tillegg til den norskspråklige og engelskspråklige.

Søking i Samisk bibliografi, om dokumentasjon fra sørsamisk område.

Presentasjonen her tar utgangspunkt i nettutgaven av bibliografien.

Samisk bibliografi tar ar særlig godt vare på lokalhistorisk stoff.

Det blir gitt egne geografiske emnestrenger etter modellen: fylke - kommune - sted. Et eksempel: en artikkel i Årbok for Rana om samisk bosetting på Selforsfjellet, får emnene: Bosetningshistorie - Selforsfjellet, i tillegg til en egen geografisk emnestreng: Nordland - Rana - Selforsfjellet. Referansen til denne artikkelen har også en geografisk emnestreng: Sørsamiske distrikter – Norge.

Dette betyr at alle omtalte steder fra sørsamiske distrikt er søkbare under sitt eget navn, kommunen og fylket som de tilhører, i tillegg til emneordet ”Sørsamiske distrikter”

Hvis vi bak søkefeltet ”Omtalt sted” fyller ut:

Sørsamiske distrikter?, med trunkeringstegnet ? får vi opp alle steder fra sørsamiske distrikt både i Sverige og i Norge som er omtalt. Hvis vi fyller ut: Sørsamiske distrikter– Sverige, får vi avgrenset til treff fra den svenske siden av det sørsamiske området. Det samme gjelder søket: Sørsamiske distrikter – Norge.

Jeg bruker å si at hvis du har noen som helst problemer med å dokumenter samisk historie fra din egen kommune, så kan det være greit å starte med Samisk bibliografi. Særlig fra sørsamiske områder er det ikke uvanlig at lokalpolitikere har problemer med å forstå eller innrømme en samisk historisk og nåtidig eksistens i deres kommuner, og dermed stiller seg uforstående eller negativ til gode samiske kulturiltak for revitalisering av språk og kultur. Ved søk på stedsnavnet ”Rana” får vi opp 70 treff i Samisk bibliografi, ved søk på Røros 56 treff, og slik kunne vi fortsette.

Dokumentene er gitt emneord med utgangspunkt i den firespråklig emneordlista som ble utarbeidet ved UBT. Vi har utvidet den og dessuten prekoordinert emnene i emnestrenger. Emneordlista burde sjølsagt vært tilgjengelig på nettet, og det er ønskelig å legge den ut, men i mellomtiden kan dere, ved henvendelse til oss, få en trykt utgave av den.

Eksempler på søk:

Ønsker noen å finne ut om det er registrert noe i Samisk bibliografi om rettsforhold fra sørsamiske områder, så fyll ut

Rettsforhold? i søkefeltet Emneord

Og Sørsamiske distrikter? i feltet for Omtalt sted.

Husk å klikke i ringen foran ordet OG i begynnelsen av skjemaet, slik at du får kombinert søkefeltene.

Ønsker du å finne alt som er skrevet på sørsamisk som er registrert i Samisk bibliografi , så er det en grei sak ved å gå til feltet

Språk, klikk på pil, og marker ”sørsamisk”, klikk så på ”Søk”.

Ønsker du å få et samla treff på:

- alt registrert i Samisk bibliografi som er trykt på sørsamisk
- og alt som er registrert i Samisk bibliografi fra sørsamiske distrikt, fyller du ut:

Sørsamiske distrikter? (i feltet Omtalt sted)

I tillegg til å markere sørsamisk i feltet Språk

Så går du øverst i skjema og klikker i ringen foran ”Eller”

Så klikker du ”Søk”

I dag vil det gi 699 treff.

Ønsker du ei liste over barne- og ungdomslitteratur på sørsamisk, som er registrert i Samisk bibliografi, så klikk

”Barne- og ungdomslitteratur” under feltet Kategori

I tillegg går du igjen til feltet for Språk og markerer ”Sørsamisk”

Så går du igjen øverst i skjema for å klikke ringen ved ordet OG.

Ønsker du mer hjelp søk i Samisk bibliografi på nettet, gå til pekeren øverst i bildet:

”Veiledning i bruk av søkeskjemaet”, og du kommer hit:

<http://www.nb.no/baser/soktrip.html>

Avslutning

Hvis det skulle være noen flere spørsmål, eller tips om litteratur som dere ikke finner i bibliografien og som er gitt ut i Norge i den perioden bibliografien dekker, så ta gjerne kontakt.

E-postadressa er: samisk@nb.no

Takk for oppmerksomheten!